

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ДМИТРУК МИКОЛА ІЛЛІЧ

УДК 338.43:633/635

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ
ВИНОГРАДАРСТВА В ПІДПРИЄМСТВАХ ПІВДНЯ УКРАЇНИ**

08.00.04 «Економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)»

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в Національному університеті біоресурсів і природокористування України Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НААН
Ільчук Микола Максимович,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
завідувач кафедри підприємництва
та організації агробізнесу

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Свиноус Іван Вікторович,
Білоцерківський національний
аграрний університет,
завідувач кафедри обліку і оподаткування

кандидат економічних наук
Кучеренко Володимир Михайлович,
Українська корпорація по виноградарству
та виноробній промисловості «Укрвинпром»,
генеральний директор

Захист відбудеться «25» жовтня 2019 року о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.004.01 у Національному університеті біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15, навчальний корпус № 3, кімната 301

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Національного університету біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 13, навчальний корпус № 4, кімната 41а

Автореферат розіслано «24» вересня 2019 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. П. Гоголя

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Останнім часом у вітчизняному аграрному секторі національної економіки спостерігаються певні позитивні тенденції. Зростають обсяги виробництва, підвищується продуктивність праці, проте прибутки значної кількості сільськогосподарських підприємств зменшуються через зростання собівартості продукції та обмежену купівельну спроможність споживачів. Кожний товаровиробник намагається оптимізувати свою виробничу програму та постійно провадить пошук більш ефективних напрямів діяльності. Це дозволяє інтенсифікувати господарську діяльність та підвищити прибутковість. Водночас, диверсифікація діяльності сільськогосподарських підприємств позитивно впливає на конкурентоспроможність вітчизняного агропромислового комплексу та продовольчу безпеку держави.

Одним із найбільш ефективних напрямів діяльності в сільському господарстві є вирощування винограду. Забезпечення його збалансованого розвитку потребує чіткого опрацювання відповідних організаційно-економічних засад як необхідної бази оптимізації відносин між усіма учасниками ринку винограду. Нині виноградарство в Україні переживає не найкращі часи: використання застарілих технологій та потреба значних капітальних вкладень значно стримують розвиток галузі, проте його рентабельність на порядок вища, ніж інших найпоширеніших видів сільськогосподарської продукції. Формування адекватного ринковим умовам економічного механізму та системи взаємозв'язків між виробниками, переробниками, споживачами, державними та громадськими інституціями дасть змогу підвищити конкурентоспроможність вітчизняних виноградарських підприємств та економічну ефективність їх діяльності.

Теоретичні, практичні та методичні аспекти сталого розвитку виробництва, формування і функціонування ринку знайшли своє відображення в наукових працях зарубіжних учених: В. Паретто, Ж.-Б. Сея, Л. Вальраса, А. Пігу. Особливостям аграрної політики, досягненню конкурентоспроможності аграрними формуваннями, організації виробництва сільськогосподарської продукції та винограду зокрема присвячено праці вітчизняних науковців: О. Є. Гудзь, А. Д. Діброви, О. Ю. Єрмакова, М. М. Ільчука, С. М. Кваші, О. С. Любка, В. Осипова, Л. Осипової, О. Л. Попової, Л. В. Шинкарук, О. М. Шпичака та інших дослідників-економістів. Результати досліджень щодо розвитку галузі виноградарства в Україні знайшли відображення у наукових здобутках О. А. Авласенка, М. Ф. Агафонова, В. В. Власова, І. В. Білоус, М. Б. Бузовської, Я. М. Гадзала, Л. В. Джабурії, В. М. Костенка, В. М. Кучеренка, І. В. Свиноуса та ін.

Водночас, враховуючи значну теоретико-практичну розробленість питань ефективного вирощування винограду в аграрних формуваннях залишається актуальною проблема забезпечення організаційно-економічних засад розвитку виноградарства у сільськогосподарських підприємствах півдня України, визначення основних його напрямів на перспективу на рівні підприємства, області та регіону. Невирішеність питань розвитку виноградарства у

підприємницьких структурах агробізнесу потребує подальших сучасних наукових досліджень, що зумовило вибір теми дисертації, її мету та завдання, окреслило предмет і об'єкт дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Національного університету біоресурсів і природокористування України за темами: «Розвиток земельних відносин та ефективне функціонування підприємств в сільському господарстві» (номер державної реєстрації 0110U003705), в межах якої автором систематизовано науково-теоретичні аспекти ефективного розвитку виробництва винограду в сільськогосподарських підприємствах, і «Розвиток підприємництва в сільському господарстві та його ефективність» (номер державної реєстрації 0108U004908), де автором обґрунтовано економічну доцільність поглиблення кооперації між виробниками винограду.

Мета та завдання дослідження. Мета дисертації – обґрунтування та поглиблення організаційно-економічних засад розвитку виноградарства в підприємствах півдня України, розроблення практичних рекомендацій для забезпечення ефективного виробництва винограду і збалансованого розвитку галузі на перспективу.

Для досягнення визначеної мети у роботі поставлено та вирішено такі завдання:

- узагальнити організаційно-економічні засади функціонування та розвитку агропродовольчого ринку й особливості функціонування ринку винограду в Україні;
- систематизувати методичні підходи до проведення економічної оцінки виробничо-господарської діяльності аграрних формувань виноградарської галузі;
- узагальнити організаційно-економічні умови виробництва винограду в підприємницьких структурах півдня України та визначити їх вплив на рівень ефективності;
- провести оцінку використання виробничих ресурсів сільськогосподарських підприємств та визначити економічну ефективність виробництва винограду;
- оцінити систему економічних відносин між виробниками і переробниками винограду та можливості її удосконалення;
- розробити економічні моделі основних сценаріїв формування пропозиції на ринку винограду;
- обґрунтувати перспективні напрями розвитку ефективного виробництва винограду підприємствами півдня України та його переробки.

Об'єкт дослідження – процес формування організаційно-економічних засад розвитку виноградарства в підприємствах півдня України.

Предмет дослідження – сукупність теоретико-методичних та прикладних засад розвитку виробництва винограду сільськогосподарськими підприємствами.

Методи дослідження. Теоретичним і методологічним підґрунтям дисертації слугували наукові праці провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, загальносистемні підходи до проведення комплексних наукових досліджень. Поставлені в роботі завдання вирішувалися за допомогою загальнонаукових і спеціальних методів: теоретичного узагальнення – у процесі розкриття сутності поняття «розвиток виробництва винограду»; абстрактно-логічний – для розгляду проблем ведення виробничої діяльності підприємствами виноградарської галузі та узагальнення висновків; аналізу та синтезу – при розкритті основних тенденцій, притаманних виробництву винограду в сільськогосподарських підприємствах; економіко-статистичний – для оцінювання рівня розвитку виноградарських підприємств; метод групувань – для виявлення залежностей між основними факторами забезпечення ефективного виробництва винограду, економіко-математичного моделювання – для формування моделі розвитку підприємств виноградарської галузі.

Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі та нормативні акти України, аналітичні матеріали, матеріали Міністерства аграрної політики та продовольства України, Державної служби статистики України, Української корпорації по виноградарству та виноробній промисловості «Укрвинпром», Головного управління статистики України в Херсонській області, дані первинного обліку та звітність сільськогосподарських підприємств області за 2011–2017 рр., наукова література за темою дослідження, матеріали наукових конференцій, монографічні та періодичні видання, результати особистих досліджень і розрахунки автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій щодо забезпечення організаційно-економічних засад розвитку виноградарства в підприємствах півдня України.

Основними результатами дослідження, що містять елементи новизни та виносяться на захист є такі:

удосконалено:

- методичний підхід до оцінки виноградарських підприємств та систематизації організаційно-економічних засад їх розвитку, що характеризується застосуванням визначення додаткового показника продуктивності праці, який враховує додану вартість на одного працівника;

- основні напрями розвитку ефективного виробництва винограду через поглиблення кооперації між його виробниками за рахунок формування великих товарних партій сировини та поєднання інтересів товаровиробників у ресурсному забезпеченні;

- систему особливостей розвитку підприємств виноградарської галузі, що включає потребу в капітальних вкладеннях, високу трудомісткість, кліматичну обмеженість зони вирощування культури, значний період окупності вкладень, районований посадковий матеріал;

набули подальшого розвитку:

- системний підхід визначення ефективності вирощування винограду в сільськогосподарських підприємствах з використанням економіко-математичних методів визначення рівнів впливу на неї основних чинників виробництва;

- підходи до визначення можливостей збільшення виробництва винограду за рахунок розширення площ його насаджень та підвищення урожайності з урахуванням проведення імпортозаміщення винограду вітчизняною продукцією столових та технічних сортів;

- обґрунтування напрямів розвитку виноградарських підприємств шляхом розроблення основних сценаріїв з урахуванням інтегрального індексу, що визначається системою показників, які характеризують ефективність, з урахуванням їх специфічних особливостей;

- методичний підхід до розрахунку потреби в інвестиціях для забезпечення ефективного виробництва винограду в сільськогосподарських підприємствах півдня України з урахуванням двох окремих етапів з різними завданнями та державної підтримки розвитку галузі.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні рекомендацій для науково-практичної діяльності та використання у навчальному процесі щодо забезпечення ефективного виробництва винограду в сільськогосподарських підприємствах. Запропоновані автором теоретико-методичні розробки і практичні рекомендації дозволяють сформулювати систему організаційно-економічних умов розвитку виноградарства в підприємствах півдня України.

Розроблені пропозиції щодо ефективного розвитку виробництва винограду в сільськогосподарських підприємствах Херсонської області та визначення джерел його фінансового забезпечення прийнято до впровадження Департаментом агропромислового розвитку Херсонської обласної державної адміністрації.

Методичний підхід розрахунку потреби в інвестиціях для забезпечення розвитку виноградарства, обґрунтування доцільності імпортозаміщення на ринку винограду та визначення його місткості прийнято до впровадження відділом агропромислового розвитку Бериславської районної державної адміністрації Херсонської області. Рекомендації можуть бути використані суб'єктами господарювання у виноградарській галузі та державними інституціями, що забезпечують її функціонування та контроль за діяльністю.

Методичний підхід розрахунку рівня продуктивності праці з використанням показника додаткової вартості на одного середньорічного працюючого у виноградарстві та інвестиційний проєкт розвитку виробництва винограду в сільськогосподарському підприємстві на перспективу використано у ПрАТ «Кам'янський» Херсонської області.

Результати досліджень використовуються у навчальному процесі Національного університету біоресурсів і природокористування України під час викладання дисциплін «Організація агробізнесу», «Організація і планування виробництва в аграрних формуваннях», «Бізнес-планування підприємницької

діяльності в АПК», «Виробничий менеджмент», «Стратегія підприємства», «Проектування підприємницької діяльності».

Особистий внесок здобувача. Дисертація є завершеною самостійною кваліфікаційною науковою працею. Усі наукові розробки, що представлені в роботі і виносяться на захист, є результатом власних досліджень і авторських здобутків. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використано лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення, наукові ідеї та практичні результати дослідження доповідалися автором і обговорювалися на: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Соціально-економічні проблеми аграрного розвитку регіонів» (м. Житомир, 2017 р.); III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інноваційний розвиток підприємств у процесі формування економіки інтелектуального капіталу» (м. Київ, 2017 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Кооперативні читання: 2018 рік» (м. Житомир, 2018 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Інклюзивний розвиток національної економіки: глобальні тенденції, можливості України та роль агропродовольчого сектора» (м. Київ, 2018 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми та перспективи фінансового забезпечення аграрного сектору: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Київ, 2018 р.); Всеукраїнському семінарі «Біржовий ринок в Україні: стан та виклики сьогодення» (м. Київ, 2018 р.).

Публікації. Основні положення дисертації опубліковано у 9 наукових працях, з яких колективна монографія, 2 статті у наукових фахових виданнях України, 3 статті у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних, 3 тези наукових доповідей.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотацій, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 216 сторінок. Робота містить 52 таблиці, 18 рисунків та схем. Список використаних джерел налічує 209 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, розкрито зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, сформульовано мету та завдання, визначено, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичну цінність одержаних результатів, наведено дані про апробацію основних положень дисертації роботи, окреслено особистий внесок автора.

У першому розділі «**Науково-теоретичні засади ефективного виробництва винограду в сільськогосподарських підприємствах**» систематизовано основні аспекти формування економічної думки щодо розвитку агропродовольчого ринку, розкрито сучасні особливості виноградарської галузі, визначено методичні підходи до економічної оцінки діяльності підприємств з виробництва винограду.

Встановлено, що розвиток економічних відносин в аграрній сфері характеризується поглибленням ринку. Незадоволений попит стимулює підвищення обсягів пропозиції. Прибутковість значної частини сільсько-господарської продукції поступово зменшується внаслідок зростання її собівартості та насичення глобального ринку, що призводить до необхідності пошуку альтернативних варіантів забезпечення конкурентного розвитку як підприємств, так і національної економіки в цілому.

Виявлено, що останнім часом активно поглиблюються інші напрями аграрного виробництва: садівництво, ягідництво, овочівництво, вирощування нетрадиційних культур. Для цього в Україні є всі необхідні передумови: попит (як внутрішній, так і зовнішній) та достатні виробничі ресурси аграрних підприємств. Навіть незважаючи на те, що у багатьох країнах агровиробництво підтримується за рахунок дотацій і субвенцій, українська продукція є конкурентною на європейських та інших ринках.

Враховуючи те, що економічна ефективність виробництва сільсько-господарської продукції характеризується низкою натуральних та відносних показників у процесі дослідження, запропоновано поглибити використання показників, що характеризують продуктивність праці. Підходи до останньої доповнено застосуванням крім розрахунків валової продукції, розрахунками, які відображають формування величини доданої вартості одним працюючим у виноградарстві. Для її визначення доцільно використовувати таку формулу:

$$\text{ПП} = \frac{\text{ОП} + \text{П} + \text{А}}{\text{К}_\text{п}},$$

де ПП – продуктивність праці; ОП – оплата праці найманих працівників; П – прибуток; А – амортизація; $\text{К}_\text{п}$ – чисельність працівників.

У контексті досліджуваної проблеми обґрунтування господарських рішень потребує опрацювання низка факторів та показників, що впливають чи характеризують ефективність виробництва винограду в сільськогосподарських підприємствах. Для цього запропоновано використовувати теорію маржинальності та розрахунок маржинального доходу, що дозволяє оцінити результативність функціонування підприємницької структури, визначити напрями розвитку на перспективу та розробити систему заходів для досягнення поставлених цілей.

Систематизуючи основні характеристики збалансованого розвитку, доведено необхідність оцінювати загальну ефективність виноградарських підприємств, використовуючи інтегральний показник, який крім економічної ефективності, передбачає врахування соціальної та екологічної, що є важливою умовою для проведення комплексної оцінки розвитку виноградарських підприємств.

У другому розділі «Економічна оцінка функціонування підприємств з виробництва винограду» визначено наявність та рівень використання виробничих ресурсів товаровиробниками, проаналізовано організаційно-економічні умови розвитку виробництва винограду, охарактеризовано

експортно-імпортні операції на ринку винограду та оцінено економічну ефективність його виробництва в сільськогосподарських підприємствах.

Протягом 2013–2017 рр. у виноградарстві у цілому зменшилися площі виноградників та обсяг виробництва (табл. 1). Основною причиною такої ситуації стало неможливість врахування товаровиробників Автономної Республіки Крим, частини Донецької та Луганської областей. З метою проведення об'єктивної економічної оцінки стану виноградарської галузі було враховано аналітичні дані вирощування винограду сільськогосподарськими підприємствами, починаючи з 2014 р. У 2017 р. площа насаджень винограду складала 30,6 тис. га, що на 5,1 тис. га більше, ніж у 2014 р., або на 20 %, що зумовило зростання обсягу виробництва – до 240,1 тис. т, або на 10 %. При цьому обсяг реалізації виноградарської продукції підвищився лише на 4,6 %, внаслідок чого рівень товарності зменшився на 5,0 % до 74,7 %.

Таблиця 1

Основні показники економічної ефективності виробництва винограду в сільськогосподарських підприємствах України*

Показник	Рік					2017 р. до 2014 р., %
	2013	2014 ¹	2015 ¹	2016 ¹	2017 ¹	
Площа, тис. га	46,8	25,5	24,0	23,8	30,6	120,0
Урожайність, ц/га	77,9	85,7	77,7	84,9	84,0	98,0
Виробництво, тис. т	364,7	218,3	186,5	202,4	240,1	110,0
Реалізовано, тис. т	245,1	171,5	144,4	157,9	179,4	104,6
Рівень товарності, %	67,2	78,6	77,4	78,0	74,7	95,0
Виробнича собівартість 1 ц, грн	184,28	196,25	293,86	338,4	349,3	178,0
Виробничі витрати на 1 га, грн	14363	16814	22830	28716	27408	163,0
Повна собівартість 1 ц, грн	191,34	205,95	321,87	361,05	—	—
Ціна 1 ц, грн	386,50	333,56	651,30	630,39	621,95	186,5
Прибуток від реалізації 1 ц, грн	194,86	126,36	329,42	269,24	—	—
Рівень рентабельності, %	101,7	61,0	102,35	74,6	51,6	×

Примітка. *Систематизовано автором за даними Державної служби статистики України. ¹Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції

За результатами дослідження доведено, що прибутковість виробництва винограду залежить від рівня його концентрації (рис. 1).

Функціонування ринку винограду значною мірою залежить від динаміки зовнішньоекономічних операцій, що характеризує конкурентоспроможність вітчизняного винограду на зовнішніх ринках. Протягом 2012–2017 рр. обсяг експорту винограду збільшився майже вдвічі, проте його рівень вкрай низький, що вказує на низьку конкурентоспроможність вітчизняного винограду. Це значно обмежує розвиток виноградарства в Україні.

Встановлено, що на внутрішньому ринку винограду значний обсяг попиту не задовольняється вітчизняними товаровиробниками. На це вказує показник імпорту. Доведено, що саме наявність незадоволеного попиту може бути стимулюючим чинником для розширення внутрішнього виробництва за

рахунок імпортозаміщення. Для зменшення поставок із-за кордону необхідно додатково закласти близько 4 тис. га виноградників при середній урожайності 75 ц/га. З урахуванням обсягу, необхідного для виробництва сушеного винограду, площу насаджень можна збільшити ще на 8 тис. га. Тобто імпортозаміщення лише столового винограду створить передумови для збільшення площ винограду на майже 12 тис. га, або більш ніж 34 % площ винограду у сільськогосподарських підприємствах України та 25 % в усіх категоріях господарств.

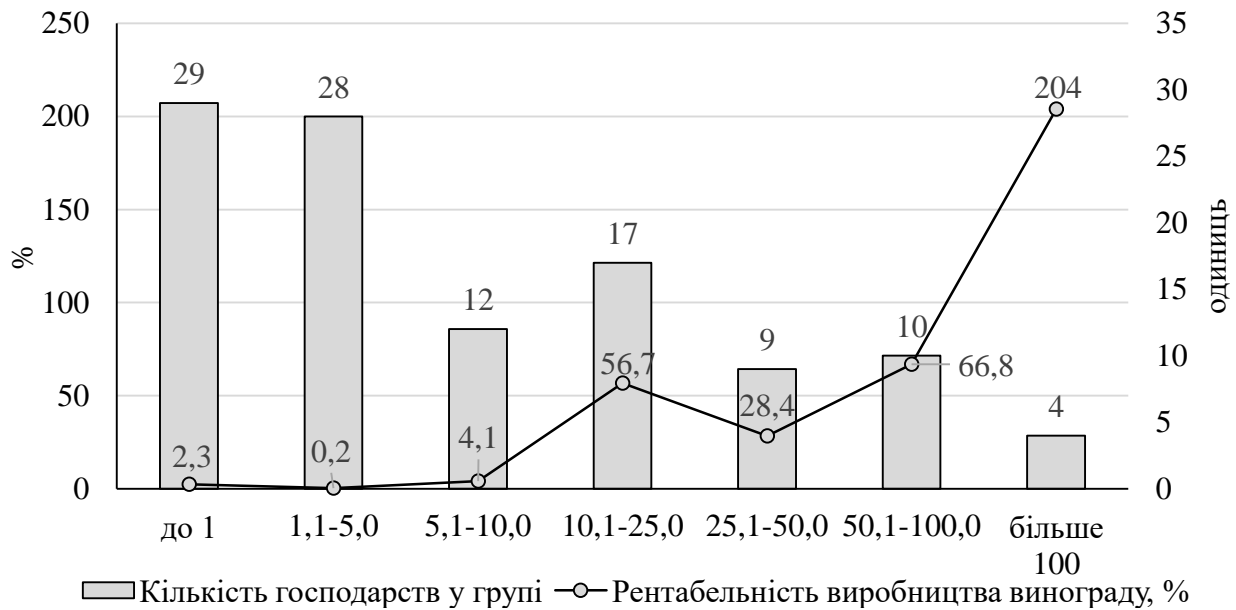

Рис. 1. Вплив обсягів виробництва винограду на рівень його рентабельності, 2015–2017 рр.*

Примітка. *Сформовано автором за даними Державної служби статистики України

Для вирішення проблеми низької конкурентоспроможності вітчизняного винограду на світовому ринку необхідно удосконалювати організацію виробництва, підвищувати якість отриманої продукції та поглиблювати маркетингові заходи для забезпечення ефективної реалізації продукції.

Узагальнюючи оцінку розвитку підприємств досліджуваної галузі, встановлено, що він забезпечується здебільшого екстенсивним шляхом. Це підтверджується зменшенням урожайності, що впливає на рівень рентабельності, який, залишаючись досить високим (51,6 % у 2017 р.), зменшився майже вдвічі порівняно з 2015 р. Такий рівень може забезпечувати виробництво лише небагатьох видів сільськогосподарської продукції, проте тенденція зменшення прибутковості є негативною для перспектив виноградарства. Тому, сучасна ситуація потребує поглиблення інтенсифікації у галузі.

Для ґрунтовності економічної оцінки та характеристики тенденцій розвитку виробництва винограду, з метою встановлення взаємозв'язків між чинниками, що впливають на економічну ситуацію у галузі виноградарства та

виявлення тісноти їх впливу, у дисертації проведено відповідні розрахунки та визначено економіко-математичні моделі. За результатами досліджень кореляційно-регресійна модель залежності урожайності винограду від розміру площ його насаджень та обсягу виробничих витрат на одиницю площі набуває вигляду:

$$Y = 4,3221 + 0,0496 X_1 + 0,00193 X_2,$$

де Y – урожайність винограду, ц/га; X_1 – площа насаджень; X_2 – виробничі витрати на 1 га, грн.

Залежність рентабельності виробництва винограду від його урожайності, собівартості та ціни реалізації описується наступною моделлю:

$$Y = -2,39463 + 0,44156 X_1 + 8,34664 X_2 - 0,07145 X_3 + 0,085253 X_4,$$

де Y – рентабельність винограду, %; X_1 – урожайність, ц/га; X_2 – частка ринку, %; X_3 – повна собівартість 1 ц, грн; X_4 – ціна 1 ц, грн.

Встановлено, що хоча у виноградарстві склалася нестабільна ситуація, але за основними показниками простежується певна інтенсифікація виробництва. Урожайність винограду, як і його товарність, має тенденцію до зростання. Підвищення вартості виробництва відбувається нижчими темпами, ніж закупівельних цін на виноград, що в кінцевому підсумку забезпечує збільшення маси прибутку та підвищення рівня рентабельності.

Загалом, розвиток виробництва винограду в сільськогосподарських підприємствах України має ряд необхідних організаційно-економічних умов. Для їх належного використання та забезпечення прибутковості господарювання необхідно удосконалювати організацію виробництва, пропонувати ринку якісну та безпечну продукцію, яка буде конкурентоспроможною на вітчизняному та світовому ринках.

Узагальнюючи результати оцінки функціонування виноградарських підприємств, визначено, що досліджуваний вид підприємницької діяльності в аграрному секторі є прибутковим. Вирощування винограду в 2017 р. забезпечувало 52243,8 грн виручки з 1 га, що майже втричі перевищувало аналогічний показник по зернових і зернобобових культурах та у 2,8 раза олійних. Рентабельність винограду у 2017 р. становила 51,6 %, що майже вдвічі більше порівняно із зерновими і зернобобовими культурами і на 13,2 % – з олійними. Вищезазначене вказує на перспективність розвитку виноградарства в сільськогосподарських підприємствах України.

У третьому розділі «Стратегічні напрями ефективного розвитку виробництва винограду в Україні» визначено основні шляхи удосконалення економічних відносин між підприємствами з виробництва та переробки винограду, проведено економіко-математичне моделювання основних сценаріїв формування пропозиції на відповідному ринку, запропоновано перспективні напрями розвитку виноградарства в Україні.

Обґрунтовано, що важливою умовою підвищення ефективності виробництва винограду є поглиблення кооперації сільськогосподарських

підприємств та їх інтеграція з переробниками, а також забезпечення економічної зацікавленості учасників ринку.

За результатами проведених досліджень аргументовано економічний інтерес щодо доцільності створення й функціонування сільськогосподарського виноградарського кооперативу за рахунок формування товарних партій отриманої продукції та виробничих ресурсів. Розрахунковий ефект утворюватиметься внаслідок підвищення закупівельної ціни на виноград, а також економії при закупівлі посадкового матеріалу, добрив, засобів захисту і т. д.

У роботі систематизовано напрями розвитку виробництва винограду в сільськогосподарських підприємствах (рис. 2).

Рис. 2. Напрями розвитку виробництва винограду в сільськогосподарських підприємствах*

Примітка. *Систематизовано автором

Обґрунтовано переваги інноваційних технологій вирощування із застосуванням мікро-, макро- та нанопрепаратів, що є важливим напрямом інтенсифікації виноградарства, а також їх ефективність за рахунок підвищення коефіцієнта корисної дії, покращення кінцевого результату за мінімізації витрат.

Оцінюючи перспективи галузі, встановлено, що у 2017 р. в Україні місткість вітчизняного ринку винограду становила 358 тис. т, при чисельності населення 44,83 млн осіб та науково обґрунтованих нормах споживання винограду близько 8 кг на одну особу на рік. Рівень цього показника майже у 1,5 раза перевищує обсяг виробництва сільськогосподарськими підприємствами

в Україні, що вказує на можливості поглиблення діяльності господарських структур галузі. За офіційними статистичними даними українці в середньому споживають лише 0,5 кг винограду в рік, тому для задоволення рекомендованих норм споживання необхідно збільшити обсяг його виробництва на 336 тис. т (без урахування технічних сортів на переробку).

У результаті проведених досліджень розраховано інтегральний індекс підприємств з виробництва винограду, за яким проведено їх групування (табл. 2).

Таблиця 2

**Групування виноградарських підприємств
за інтегральним індексом економічної оцінки їх діяльності***

Показник	Розподіл виноградарських підприємств за інтегральним індексом		
	1 група – індекс менше 0	2 група – індекс від 0 до 0,2	3 група – індекс понад 0,2
Кількість підприємств	61	39	5
Площа, га	7556	11903	3872
Середня площа на 1 підприємство, га	124	305	774
Обсяг виробництва, тис. ц	2130,2	11587,5	6161,0
Урожайність, ц/га	28	97	159
Спеціалізація, %	10,7	42,7	80,2
Частка ринку, %	11,39	49,58	39,02
Виробнича собівартість, грн/ц	681,15	349,24	202,46
Повна собівартість, грн/ц	759,29	385,15	214,17
Ціна реалізації, грн/ц	745,92	569,95	673,43
Коефіцієнт дохідності	0,982	1,480	3,144
Рівень рентабельності, %	-1,8	48,0	214,4

Примітка. *Розраховано автором

Визначено, що до першої групи виноградарських підприємств із значенням інтегрального індексу понад 0,2 відносяться п'ять вузько-спеціалізованих господарств, другу групу формують 39 підприємств зі значенням індексу від 0 до 0,2, а третя (індекс менше нуля) – налічує 61 господарство. Із зростанням рівня інтегрального індексу підвищується середня площа виноградників на одне підприємство та його урожайність. Зростання рівня інтенсифікації призводить до зменшення собівартості отриманої продукції, внаслідок чого підвищується коефіцієнт дохідності та рівень рентабельності. Ціна реалізації винограду за групами коливається і не має прямої залежності з оцінюваним індексом. Це пояснюється тим, що даний показник більшою мірою залежить від уміння доведення вирощеної продукції до споживача, ніж від виробничих показників.

У процесі аналізу груп підприємств розкрито основні напрями їх розвитку залежно від рівня інтегрального індексу. Підприємствам, що входять до групи з індексом менше нуля, доцільно зосередитися на диверсифікації, оскільки виробництво винограду для них не є основним видом діяльності (рівень спеціалізації – 10,7 %). Товаровиробникам, з інтегральним індексом у

діапазоні від 0 до 0,2, пропонується акцентувати увагу на інтенсифікації та збільшенні обсягів виробництва столового винограду, що за рахунок ефекту масштабу підвищить економічну ефективність. Господарюючим структурам з високим значенням індексу рекомендовано удосконалювати технології виробництва, застосовувати сучасні його методи, що забезпечить конкурентоспроможність підприємств.

У результаті проведених досліджень визначено проектні показники розвитку виробництва винограду в господарствах Херсонської області шляхом поглиблення кооперації (табл. 3).

Таблиця 3

**Проектні показники розвитку виробництва винограду
в Херсонській області***

Показник	Фактичне значення, 2017 р.	Розрахункове зростання до 2025 р.	Всього, 2025 р.	2025 р. до 2017 р. %
Кількість підприємств	11	+6	17	154,5
у т. ч. створення кооперативів	—	+6	×	×
Площа виноградників в обслуговуванні, га	3330	+1200	4530	136,0
Урожайність, ц/га	86,7	+13,3	100	115,3
Обсяг виробництва винограду, тис. ц	289,1	+120,0	409,1	141,5

Примітка. *Розраховано автором

Встановлено, що в Херсонській області економічно обґрунтованим рішенням буде формування по одному сільськогосподарському обслуговуючому кооперативу на три адміністративні райони, тобто шість підприємницьких структур на область. З розрахунку, що на один такий кооператив припадатиме 200 га, площа виноградних насаджень збільшиться на 1200 га. Із застосуванням сучасних технологій вирощування урожайність винограду збільшиться на 13,3 %, що дасть змогу підвищити обсяг виробництва по області на 120 тис. ц. За умови реалізації проектних пропозицій площі виноградників у досліджуваному регіоні збільшаться до 4530 га, урожайність винограду – до 100 ц/га, а обсяг виробництва – до 409,1 тис. ц.

Обґрунтовано, що розвиток кооперації у галузі виноградарства в Херсонській області забезпечить не лише економічний, а й соціальний ефект. Для функціонування кооперативів у регіоні буде створено 24 додаткових робочих місця з річним фондом оплати праці 2880 тис. грн, що у розрахунку на один кооператив становить чотири залучені особи з фондом оплати праці 480 тис. грн на рік.

Доведено, що однією з важливих проблем розвитку виноградарства в сільськогосподарських підприємствах є значна його капіталомісткість, що вказує на потребу в інвестиціях для започаткування такого виду бізнесу. За результатами проведених досліджень було розроблено інвестиційний проект закладки виноградних насаджень, основні показники якого наведено у табл. 4.

**Показники ефективності інвестиційного проекту
закладки 1 га виноградника***

Показник	Значення
Загальна сума інвестицій, тис. грн	452,2
Обсяг інвестицій для започаткування проекту, тис. грн	246,6
Період окупності проекту (PP), місяців	96
Чиста теперішня вартість грошового потоку (NPV), тис. грн	222,6
Внутрішня норма рентабельності (IRR), %	2,84
Виручка за період, тис. грн	497,8
EBITDA за період, тис. грн	96,32

Примітка. *Розраховано автором

За розрахунками, потреба в інвестиціях на 1 га становить 246,6 тис. грн, з них 88,9 тис. грн на придбання саджанців. З урахуванням забезпечення ефективного виконання виробничої програми, рівня закупівельних цін та інфляції термін періоду окупності вкладених коштів становитиме 8 років після закладення виноградних насаджень. Отже, такий проект є потенційно привабливим для сільськогосподарських товаровиробників.

Важливе значення у розвитку виноградарства відіграє державна підтримка галузі. Вона зорієнтована на інтенсифікацію із закладенням нових насаджень, що дозволить покращити ситуацію в галузі (рис. 4).

Рис. 4. Динаміка розвитку виробництва винограду в сільськогосподарських підприємствах України на перспективу*

Примітка. *Розраховано автором за даними Державної служби статистики України

Для досягнення прогнозних показників та практичної реалізації розроблених пропозицій необхідні значні суми інвестицій, певну частину яких

можна забезпечити за рахунок державної програми підтримки розвитку садівництва та виноградарства (табл. 5).

Таблиця 5

**Інвестиційне забезпечення закладки нових виноградників
у сільськогосподарських підприємствах***

Показник	До 2025 р.		До 2030 р.	
	Південні області України	у т. ч. Херсонська область	Південні області України	у т. ч. Херсонська область
Кількість підприємств	97	11	97	11
Площа закладення нових насаджень, тис. га, всього	13,7	1,8	15,9	2,1
– у середньому на 1 підприємство, га	141,2	163,6	163,9	190,9
Приріст зростання виробництва, тис. т, всього	190,0	24,7	225,0	29,3
– у середньому на 1 підприємство	2,0	2,2	2,3	2,7
Потреба в інвестиціях, млн грн, всього	3425,0	445,3	3975,0	516,8
– у середньому на 1 підприємство	35,3	40,5	41,0	47,0
з них за рахунок державної програми підтримки садівництва та виноградарства	959,0	124,7	1113,0	144,7
– у середньому на 1 підприємство	9,9	11,3	11,5	13,2
Окупність інвестиційного проекту, років**	8	7	8	7

Примітка. *Розраховано автором. **Термін окупності розраховано виходячи із сталих обсягів інвестицій на 1 га виноградника та без врахування інфляції

Розрахунки перспектив розвитку виробництва винограду в сільськогосподарських підприємствах запропоновано проводити у два етапи: на період до 2025 р. та з 2025 по 2030 р. Основним завданням першого етапу є забезпечення імпортозаміщення як основного напрямку розвитку. На другому – передбачається 10 % збільшення рівня завантаження виробничих потужностей переробних підприємств.

Забезпечення виконання запланованих до 2025 р. заходів дозволить збільшити площі виноградників на 13,7 тис. га, обсяг виробництва – на 190 тис. т. Для цього потрібно близько 3,4 млрд грн, з яких 959 млн грн можна залучити за рахунок державної програми підтримки садівництва та виноградарства. При цьому в Херсонській області буде закладено 1,8 тис. га, що дасть змогу підвищити обсяг виробництва на 24,7 тис. т. Потреба в інвестиціях складе 445,3 млн грн, з яких 124,7 млн грн – за рахунок державної програми підтримки садівництва та виноградарства. Розрахунковий термін окупності інвестицій – 8 років по Україні та 7 років в Херсонській області за рахунок порівняно кращої урожайності винограду в області.

За проектом по Україні у розрахунку на одне виноградарське підприємство до 2025 р. буде закладено 141,2 га нових виноградників, у Херсонській області – 163,6 га. Приріст виробництва становитиме 2,0 тис. т у середньому на підприємство південних областей і 2,2 тис. т по досліджуваному регіону. Потреба в інвестиціях становитиме відповідно 35,3 і 40,5 млн грн.

На другому етапі (після 2025 р.) основну увагу у виноградарстві необхідно приділяти підвищенню рівня завантаженості переробних потужностей. З одного боку, це дасть можливість знизити собівартість переробки, з іншого – диверсифікувати асортимент продукції, що пропонується на ринку. В цілому реалізація запропонованих рекомендацій позитивно вплине на формування пропозиції та стимулюватиме інтерес сільськогосподарських підприємств до розширення виробництва.

За розрахунками у підприємствах півдня України площа виноградних насаджень зросте на 15,9 тис. га, що дозволить збільшити обсяги виробництва на 225,0 тис. т. Для практичної реалізації програми розвитку виноградарства необхідно залучити майже 4 млрд грн, з яких 1,1 млрд грн – за рахунок державної підтримки.

Визначено, що у Херсонській області приріст виробництва становитиме 29,3 тис. т, а площа виноградників збільшиться на 2,1 тис. га. Обсяг необхідних інвестицій для забезпечення такого приросту складе 516,8 млн грн, з яких 144,7 млн грн – за рахунок програм державної підтримки садівництва і виноградарства.

Отже, результати проведених досліджень переконливо вказують на те, що розвиток виробництва винограду забезпечує економічний та соціальний ефект, який проявляється через покращення результативних показників господарювання суб'єктів господарювання та створення нових робочих місць з конкурентною оплатою праці. При цьому постає завдання чіткого опрацювання організаційно-економічних засад досягнення намічених перспектив. З економічним пожвавленням у досліджуваній галузі збільшуватимуться обсяги відрахувань до бюджетів різних рівнів. Тобто реалізація запропонованих рекомендацій щодо забезпечення ефективного розвитку виробництва винограду в сільськогосподарських підприємствах півдня України матиме синергійний ефект на різних рівнях його прояву. Оптимізація інтересів товаровиробників, споживачів і державних інституцій стане необхідним підґрунтям для забезпечення сталого розвитку виноградарства в підприємствах півдня України.

ВИСНОВКИ

У дисертації узагальнено теоретичні положення та запропоновано наукові підходи щодо організаційно-економічних засад розвитку виноградарства, його ефективного виробництва в підприємствах півдня України. За результатами дослідження у роботі сформовано такі висновки і пропозиції:

1. Оскільки ринок винограду є складовою частиною агропродовольчого ринку, то його функціонування відбувається на принципах, притаманних аграрному ринку в цілому. Водночас, формування пропозиції на галузевому

ринку має ряд характерних особливостей: висока вартість закладення виноградних насаджень і, як наслідок, значна потреба в капітальних вкладеннях, термін їх продуктивної експлуатації та окупності інвестицій, висока трудомісткість, довгострокова оренда земельної ділянки, кліматична обмеженість зони вирощування культури, оптимальне поєднання сортів винограду з урахуванням їх характеристик, конкурентоспроможність на міжнародному ринку.

2. Обґрунтовано, що проведення економічної оцінки виробничої діяльності виноградарських підприємств потребує опрацювання системи показників, із усієї сукупності яких особливо виділяється продуктивність праці. Пропонується розраховувати її не тільки за загальноприйнятою методикою, а й з урахуванням величини доданої вартості на одного працюючого у виноградарстві. На підставі цього чітко визначається обсяг прибутку, амортизація та вартість праці у конкретному підприємстві. Крім того, для обґрунтування вибору сортів винограду при закладенні нових насаджень доцільно використовувати показник маржинального доходу, що характеризує ефективність виконання технології та рівень організації виробництва. Це відбувається на підставі визначення обсягу змінних витрат на виробництво та їх порівняння з виручкою від реалізованої продукції.

3. Визначено, що важливою умовою ведення ефективного сільсько-господарського виробництва є ресурсне забезпечення. В Україні загальна площа виноградників зменшилася на 43,9 % – з 77,6 тис. га у 2011 р. до 43,5 тис. га у 2017 р. Урожайність хоча й підвищилася, проте залишається на відносно низькому рівні порівняно з світовими лідерами у галузі виноградарства. Перевищення темпів зменшення площ порівняно над темпами підвищення урожайності призвело до зменшення обсягу виробництва винограду – на 10,2 % в усіх категоріях господарств та 18,0 % – у сільсько-господарських підприємствах. Низький рівень оплати праці в сільському господарстві призводить до зменшення чисельності працюючих у досліджуваній галузі. Труднощі із залученням коштів призводять до ускладнення забезпечення виробничих циклів у виноградарстві, внаслідок чого товаровиробники не можуть оновлювати техніку й обладнання. Виноградники, строк експлуатації яких завершився, викорчовуються, та в багатьох випадках вони не оновлюються через високу вартість закладення нових насаджень.

4. Встановлено, що на внутрішньому ринку винограду значна частина пропозиції забезпечується за рахунок імпорту, обсяг якого у 2017 р. дорівнював 47,0 тис. т на суму 34,4 млн дол. США. Це обсяг, який вітчизняні товаровиробники не задовольняють в сучасних умовах ведення виноградарства. Розвиток вітчизняного виробництва винограду для зменшення рівня імпортозалежності дозволить додатково збільшити площі його насаджень на майже 12 тис. га при середній урожайності 75 ц/га, з них 4,4 тис. га для виробництва столового винограду і 7,6 тис. га – для сушеного.

5. Економічна ефективність виробництва винограду порівняно вища, ніж при вирощуванні інших основних сільськогосподарських культур. І хоча рівень рентабельності у виноградарстві протягом 2014–2017 рр. знизився з 61,0 до

51,6 %, проте він залишається достатньо високим і значно перевищує традиційні культури за даним показником. Це свідчить про те, що галузь є досить привабливою та перспективною. Рівень рентабельності вирощування винограду у 2015 р. сягнув майже 102 %, що дуже складно отримати при вирощуванні, наприклад, зернових культур. Виявлено, що результативність господарювання виноградарських підприємницьких структур проявляється через урожайність, яка залежить від площі насаджень та обсягів виробничих витрат на одиницю земельної площі, та рентабельність, що формується під впливом продуктивності винограду, повної собівартості, ціни реалізації вирощеної продукції та частки підприємства на ринку продукції виноградарства.

6. Доведено, що поглиблення кооперації у галузі виноградарства суттєво покращує організаційно-економічні умови розвитку виробництва винограду. Організація обслуговуючого кооперативу та забезпечення його господарської діяльності дасть змогу отримати економічний ефект у сумі 936 тис. грн при обслуговуванні 100 га виноградників, 1,872 млн грн – при 200 га і 3,348 млн грн – при 300 га. Визначено, що з урахуванням відповідного річного обсягу витрат на функціонування кооперативу, обсяги виплат учасникам коливатимуться від 306 тис. грн до 2,5 млн грн, або від 3062 до 8461 грн на 1 га площі виноградників залежно від площі обслуговування.

Для забезпечення ефективного розвитку виноградарства у Херсонській області шляхом залучення дрібнотоварних виробників до формування пропозиції на ринку запропоновано організувати один сільськогосподарський обслуговуючий кооператив у розрахунку на три адміністративні райони. За умови обслуговування однією такою структурою 200 га насаджень загальна площа по області становитиме 1200 га, що створить передумови для збільшення виробництва винограду на 120 тис. ц, або більш як на 40 %, при середній його урожайності 100 ц/га. Соціальний ефект проявлятиметься у створенні нових робочих місць, покращенні об'єктів інфраструктури. Для функціонування одного кооперативу передбачається залучити чотири особи, в цілому по Херсонській області це становитиме 24 робочих місця з річним фондом оплати праці близько 2,9 млн грн та 480 тис. грн у розрахунку на один кооператив.

7. З метою визначення основних напрямів розвитку виноградарства в сільськогосподарських підприємствах України запропоновано розраховувати інтегральний індекс, який включає ряд показників (площа виноградників у розрахунку на одне підприємство, урожайність, рівень спеціалізації, собівартість продукції та рівень рентабельності) між якими прослідковуються чіткі залежності – із збільшенням середньої площі на одне підприємство (з 124 до 774 га), зростає урожайність (від 28 до 159 ц/га) та рівень рентабельності (від -1,8 до 214,4 %), незважаючи на збільшення собівартості отриманої продукції. За результатами досліджень товаровиробники розділилися на три групи (значення інтегрального індексу до нуля, від нуля до 0,2 і понад 0,2): до першої увійшли аграрні формування, в структурі виробництва яких виноградарство займає невелику частку (рівень спеціалізації 10,7 %), до другої – з середнім рівнем спеціалізації (42,7 %), а до третьої – вузько-

спеціалізовані господарства (рівень спеціалізації 80,2 %). Відповідно для кожної групи підприємств було визначено основні напрями розвитку. Для першої групи – організація тематичних подій (семінари, екскурсії, воркшопи тощо), розвиток зеленого туризму, виробництво органічного винограду, використання інноваційних технологій і т. д., для другої – удосконалення організації виробництва та поглиблення коопераційних відносин з іншими підприємствами для формування товарних партій сировини, третьої – інтенсифікація виробництва та забезпечення надійної сировинної бази для переробних підприємств.

8. За результатами досліджень проведено розрахунки інвестиційного проекту створення та експлуатації виноградника. Визначена загальна потреба в інвестиціях становитиме 246,6 тис. грн, з яких 88,9 тис. грн припадає на саджанці. Розрахунковий термін окупності вкладень – 8 років після закладення насаджень винограду з урахуванням вартості виконання необхідних технологічних операцій, закупівельної ціни на виноград та рівня інфляції. Навіть з урахуванням технологічних особливостей вирощування винограду та тривалого періоду окупності такий вид підприємницької діяльності є привабливим для сільськогосподарських підприємств.

9. Обґрунтовано, що розвиток виноградарства в сільськогосподарських підприємствах півдня України на перспективу доцільно проводити у два етапи. На першому етапі (до 2025 р.) рекомендується зменшувати імпортозалежність на ринку продукції виноградарства та впроваджувати заходи по її імпортозаміщенню. На другому (2025–2030 рр.) планується 10 % підвищення рівня завантаженості переробних підприємств.

Реалізація заходів тільки першого етапу дозволить збільшити площі виноградників на 13,7 тис. га та обсяг виробництва на 190 тис. т. Для цього необхідно залучити близько 3,4 млрд грн, з яких 959 млн грн за рахунок державної програми підтримки садівництва та виноградарства. У Херсонській області до 2025 р. планується закласти 1,8 тис. га виноградників, що забезпечить приріст виробництва культури на 24,7 тис. т. Для цього необхідно залучити 445,3 млн грн, з яких 124,7 млн грн за рахунок державної програми підтримки садівництва та виноградарства. Термін окупності інвестицій складе 8 років по Україні та 7 років у Херсонській області.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Ільчук М. М., Барановська О. Д., Ус С. І., Дмитрук М. І. Підприємницька діяльність та її оптимізація у виробничих структурах агробізнесу: [Монографія]. К., 2018. 400 с. *(Здобувачем розглянуто сучасні методи формування стратегій підприємств).*

Статті у наукових фахових виданнях України,

включених до міжнародних наукометричних баз даних:

2. Ільчук М. М., Коновал І. А., Дмитрук М. І. Продуктивність праці в аграрному секторі економіки України – основний чинник його розвитку.

Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес». 2018. № 284. С. 7–16. *(Здобувачем обґрунтовано визначення показника продуктивності праці через додану вартість).*

3. Дмитрук М. І. Тенденції виробництва винограду основними товаровиробниками України. Економіка та управління АПК. 2018. № 2 (142). С. 27–45.

4. Дмитрук М. І. Формування пропозиції на ринку винограду сільськогосподарськими підприємствами України. Економіка АПК. 2018. № 11. С. 106–113.

5. Дмитрук М. І. Поглиблення кооперації у виробництві винограду. Економіка АПК. 2018. № 12. С. 103–109.

6. Ільчук М. М., Дмитрук М. І. Розвиток виробництва винограду в Україні. Економіка АПК. 2019. № 1. С. 18–26. *(Здобувачем обґрунтовано основні напрями розвитку виноградарських підприємств та визначено потреби в інвестиціях на перспективу).*

Тези наукових доповідей:

7. Дмитрук М. І. Напрями інноваційного розвитку виноградарства в сучасних умовах. Інноваційний розвиток підприємств у процесі формування економіки інтелектуального капіталу: III Всеукраїнська науково-практична конференція, м. Київ, 3–4 листопада 2017 року: тези доповіді. К., 2018. С. 93–95.

8. Дмитрук М. І. Організаційно-економічні умови розвитку виробництва продукції виноградарства. Кооперативні читання: 2018 рік: Всеукраїнська науково-практична конференція, м. Житомир, 1 червня 2018 року: тези доповіді. Житомир, 2018. С. 171–176.

9. Дмитрук М. І. Формування агропродовольчого ринку в Україні. Біржовий ринок в Україні: стан та виклики сьогодення: Всеукраїнський семінар, м. Київ, 11 грудня 2018 року: тези доповіді. К., 2018. С. 18–20.

АНОТАЦІЯ

Дмитрук М. І. Організаційно-економічні засади розвитку виноградарства в підприємствах півдня України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)». Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2019.

Дисертацію присвячено обґрунтуванню організаційно-економічних засад розвитку виноградарства в підприємствах півдня України. У роботі систематизовано поняття агропродовольчого ринку, чітко визначено особливості розвитку підприємств виноградарської галузі. Запропоновано методичний підхід до економічної оцінки продуктивності праці, яку

рекомендується визначати за показником доданої вартості на одного працівника у виноградарстві.

Здійснено оцінку функціонування підприємств з виробництва винограду. Проведений аналіз експортно-імпортних операцій на ринку винограду дозволяє стверджувати про наявний незабезпечений попит та можливості для вітчизняних товаровиробників для розширення площ під виноградниками, що дасть економічний та соціальний ефект.

Запропоновано шляхи удосконалення економічних відносин підприємств з виробництва та переробки винограду через поглиблення відносин кооперації. Визначено потребу в інвестиціях для розвитку виробництва винограду та запропоновано його перспективні напрями.

Ключові слова: виноградарство, організаційно-економічні засади, виробництво, розвиток, сільськогосподарські підприємства, ринок, ефективність.

АННОТАЦИЯ

Дмитрук Н. И. Организационно-экономические засады развития виноградарства в предприятиях юга Украины. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 «Экономика и управление предприятиями» (по видам экономической деятельности)». Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины. Киев, 2019.

Диссертация посвящена обоснованию организационно-экономических основ развития виноградарства в предприятиях юга Украины. В работе систематизированы понятия агропродовольственного рынка, четко определены особенности развития предприятий виноградарской отрасли. Предложен методический подход к экономической оценке деятельности предприятий виноградарской отрасли с углублением понятия производительности труда, которую необходимо определять не только по общепринятым методикам, но и с использованием показателя добавленной стоимости, обеспеченной одним работающим в виноградарстве. Для обоснования направлений развития виноградарства целесообразно использовать методику расчета маржинального дохода.

Установлено, что функционирование рынка винограда осуществляется на общих принципах, присущих аграрному рынку. Однако ему характерны определенные специфические особенности. К основным из них следует отнести высокую стоимость закладки новых насаждений, срок эксплуатации виноградников, долгосрочную аренду земельного участка, оценку земельных ресурсов, сочетание технических и столовых сортов, сортимент винограда, технологию выращивания и ухода за насаждениями. Виноград относится к высокомаржинальным культурам с большей валовой выручкой с единицы земельной площади по сравнению с основными сельскохозяйственными культурами. Однако высокая стоимость его закладки является основным сдерживающим фактором развития виноградарства.

Осуществлена оценка функционирования предприятий по производству винограда. Определены основные его тенденции: уменьшение площадей насаждений, низкая урожайность в сравнении с европейскими странами, что негативно отражается на валовом производстве. Экономическая эффективность производства винограда выше по сравнению с основными сельскохозяйственными культурами, что позволяет утверждать об одном из самых высоких уровней эффективности использования сельскохозяйственных угодий для развития агробизнеса.

Данные анализа экспортно-импортных операций на рынке винограда позволяют утверждать об имеющемся необеспеченном спросе и возможности расширения площадей под виноградниками, что обеспечит экономический и социальный эффект. Обоснована целесообразность импортозамещения на рынке продукции виноградарства, определено его влияние на ситуацию в отрасли и рассчитаны показатели увеличения производства от его проведения.

Предложены пути совершенствования экономических отношений предприятий по производству и переработке винограда посредством углубления кооперационных отношений и формирования обслуживающих кооперативов для привлечения мелких товаропроизводителей как субъектов рынка. Формирование по одному сельскохозяйственному обслуживающему кооперативу на три административных района Херсонской области позволит привлечь мелких производителей к рынку винограда. Социальный эффект от углубления кооперации и создания виноградарского обслуживающего кооператива будет проявляться через создание новых рабочих мест, конкурентоспособную оплату труда и увеличением объемов отчислений в бюджеты разных уровней.

На основе расчетов маржинального дохода обоснована более высокая экономическая эффективность столового винограда в сравнении с техническим. Однако для принятия решения о выборе сорта при закладке виноградника необходимо учитывать ряд других факторов, поскольку маркетинг столового винограда требует дополнительных капитальных вложений и усилий со стороны производителя.

Обоснована целесообразность обеспечения развития производства винограда в сочетании с экономической, социальной и экологической эффективностью, что позволит сбалансировать интересы товаропроизводителей, наемных работников, потребителей и государства в целом. Предложены перспективные направления эффективного производства винограда посредством углубления его интенсификации и развития кооперации в регионе в системе «производство – переработка – потребление».

На основе исследований разработан инвестиционный план создания и эксплуатации виноградника. Рассчитана потребность инвестиций для развития виноградарства в сельскохозяйственных предприятиях юга Украины.

Рассчитана потребность в инвестициях для обеспечения развития виноградарства в предприятиях юга Украины и Херсонской области в частности и предложены пути ее обеспечения.

Обеспечение эффективного производства винограда требует соответствующих инновационных решений. Необходимо уделять большее внимание системе организации производства и его интенсификации. Важными направлениями при этом является совершенствование технологии производства с применением современных средств защиты насаждений и их удобрения, что по расчетам может положительно влиять на экономическую эффективность винограда и увеличить валовую выручку до 10–15 %. Для повышения уровня конкурентоспособности отечественной виноградарской продукции необходимо развивать органическое производство. Такая продукция пользуется спросом на мировом рынке, и потребители согласны платить за нее более высокую цену, что повышает рентабельность производства.

Ключевые слова: виноградарство, организационно-экономические засады, развитие, сельскохозяйственные предприятия, рынок, эффективность.

ANNOTATION

Dmytruk M. I. Organizational and Economic Bases of Grapes Production Development at Enterprises of the South of Ukraine. – The Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Economic in specialty 08.00.04 «Economics and Management of the Enterprises (According to the Types of Economic Activity)». National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Kyiv, 2019.

The dissertation is devoted to substantiation of organizational and economic principles of grapes production development in the enterprises of the south of Ukraine. The concept of the agri-food market is systematized, the peculiarities of development of the enterprises of the grape-growing industry are clearly defined. The methodical approach to the productivity evaluation through the added value creation by one worker in viticulture is determined.

The evaluation of the grape production functioning is carried out. There are existing unsupported demand and opportunities for expansion of areas under vineyards, which will provide economic and social benefits.

The ways of improvement of economic relations between enterprises which deals with the production and processing of grapes through cooperation deepening have been suggested. The need of funds for the grape production development is determined and the directions of effective grape production are proposed.

Key words: viticulture, organizational and economic bases, production, development, agricultural enterprises, market, efficiency.

Підписано до друку 23.09.19
Ум. друк. арк. 0,9
Наклад 100 прим.

Формат 60x84\16
Обл.-вид.арк. 0,9
Зам. № 190807

Віддруковано у редакційно-видавничому відділі НУБіП України
вул. Героїв Оборони, 15, Київ, 03041
тел.: 527-81-55

